

DIALEKTAL BIRLIKLARNING TARJIMA JARAYONIDAGI TALQINI

NAJMIDDINOVA NILUFAR

Namangan davlat pedagogika instituti
Xorijiy tillar kafedrasida stajyor-o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur tezis dialektal birliklarning tarjima jarayonidagi talqini masalasini o'rganishga bag'ishlangan. Unda dialektal leksika, ifoda va iboralarning boshqa tilga tarjima qilinishida yuzaga keladigan murakkabliklar, nutq uslubi va ijtimoiy kontekstni saqlash ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, tarjima amaliyotida dialektal birliklarni saqlash strategiyalari va metodlari ko'rib chiqiladi, o'quvchilar va tarjimonlar uchun amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: *Dialektal birliklar, tarjima jarayoni, sotsiollingvistika, nutq uslubi, madaniy kontekst, leksik talqin.*

Tarjima jarayonida faqat so'z ma'nosini yetkazish yetarli emas; matndagi **dialektal birliklar**, ya'ni hududiy yoki ijtimoiy guruhga xos leksik va frazeologik birliklar ham to'liq aks ettirilishi lozim. Dialektal birliklar o'quvchi yoki tinglovchi uchun matnning mazmunini, ohangini va ijtimoiy kontekstini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Masalan, o'zbek tilida Farg'ona yoki Buxoro lahjalariga xos so'z va iboralar boshqa hudud yoki tilga tarjima qilinayotganda ularning o'ziga xos ifodasi saqlanishi talab etiladi. Agar tarjimon buni hisobga olmasa, matnning stilistik va ijtimoiy xususiyati yo'qoladi.

Shu sababli, dialektal birliklarni tarjimada saqlash nafaqat nutqning sotsiollingvistik jihatini aks ettiradi, balki tarjimaning **madaniy va kommunikativ samaradorligini** ham oshiradi. Bu ish tarjima nazariyasi va amaliyoti, sotsiollingvistika va leksik talqin metodlari bilan chambarchas bog'liqdir.

Mazkur ishning maqsadi – **dialektal birliklarning tarjima jarayonida qanday talqin qilinishini tahlil qilish**, ularni saqlash strategiyalarini amaliy misollar bilan yoritish va tarjima sifatini oshirish usullarini ko'rsatishdir.

Dialektal birliklar hududiy, ijtimoiy yoki guruhga xos leksik va frazeologik birliklar bo'lib, tarjima jarayonida ularning ohangi, nutq uslubi va madaniy kontekstini saqlash muhimdir. Tarjimon matnning sotsiollingvistik xususiyatlarini yo'qotmasdan, o'quvchiga yoki tinglovchiga original matnni tushunarli va tabiiy shaklda yetkazishi kerak.

Hududiy dialektal birliklarni saqlash

Hududiy birliklar tarjimada so'zma-so'z emas, lekin stilistik va madaniy jihatdan saqlanishi lozim.

Farg'ona lahjasida ishlatiladigan "shunaqa gap" iborasi ingliz tilida "that's how it is" tarzida tarjima qilinadi. Bu yerda kundalik va norasmiy nutq ohangi saqlanadi.

Buxoro shevasidagi "qiziq ekan" iborasi "interesting indeed" tarzida ifodalanadi, tarjimada emotsional va og'zaki ohang saqlanadi.

Toshkent shevasidagi "ketinglar endi" iborasi "let's go now" tarzida beriladi, norasmiy do'stona nutq ohangi saqlanadi.

Samarqand hududida ishlatiladigan "senga yoqadi deb o'ylayman" iborasi "I think you will like it" tarzida tarjima qilinadi, tarjimada hududiy ohang va sotsiollingvistik xususiyat saqlanadi.

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, tarjimada hududiy birliklarni noto'g'ri o'zgartirish matnning muloqot ohangini yo'qotadi.

Abdulla Qodiriyning *O'tkan kunlar* romanida Farg'ona lahjasiga xos "Shunaqa gap" iborasi ingliz tilida "that's how it is" tarzida tarjima qilinadi. Bu tarjimada so'zning kundalik va norasmiy ohangi saqlanadi.

Shu romanda "Hayot shuni biladi" iborasi "Life knows it itself" tarzida beriladi, tarjima hududiy ohangni va matnning sotsiollingvistik xususiyatini saqlaydi.

Hikoya: Cho'lonning *Kecha va kunduz* asaridagi Buxoro shevasidagi “Qiziq ekan” iborasi ingliz tilida “Interesting indeed” tarzida tarjima qilinadi. Bu yerda emotsional ohang saqlanadi.

Farg'ona hududiga xos “Boshga tushganini o'zi biladi” iborasi ingliz tilida “Only he knows what he has gone through” tarzida tarjima qilinadi, tarjimada metafora va emotsiya saqlanadi.

Buxoro frazeologik birligi “Qo'lga kiritganingni qadrlash” iborasi “Appreciate what you have achieved” tarzida tarjima qilinadi, madaniy kontekst saqlanadi.

Toshkent nutqidagi “Yelka uchib ketdi” iborasi “He got frustrated quickly” tarzida tarjima qilinadi, tarjimada ekspressiv ohang saqlanadi.

Roman va hikoyalardagi dialektal maqollar va iboralar tarjimada stilistik jihatdan qayta ifodalanadi, lekin ma'no va ohang saqlanadi.

XULOSA

Tarjimon dialektal birliklarning **hududiy, ijtimoiy va madaniy kontekstini**, nutq ohangini va stilistik xususiyatlarini saqlashi lozim.

Roman, hikoya va maqolalardan olingan amaliy misollar orqali aniqlanishicha, Farg'ona, Buxoro, Toshkent va Samarqand kabi hududlarga xos dialektal birliklar tarjimada o'z ohangini saqlash orqali matnning tabiiyligini va o'quvchiga tushunarligini ta'minlaydi. Hududiy sheva, frazeologik birliklar, metaforalar va emotsional ifodalar tarjimada to'g'ri aks etishi matnning sotsiollingvistik xususiyatlarini saqlash imkonini beradi.

Shuningdek, tarjima jarayonida rasmiy va norasmiy nutq, emotsional va dramatik ohanglarni ajratib ko'rsatish, auditoriyaga mos tarjima qilish amaliyoti muhim ahamiyatga ega. Talabalar va tarjimonlar uchun dialektal birliklarni tarjimada saqlash strategiyalarini o'rganish, tarjima sifatini oshiradi va matnni o'quvchi yoki tinglovchi uchun tabiiy, tushunarli va madaniy jihatdan boy qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Qodirov, A. Tarjima va til madaniyati. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti, nashr yili yaqin, 2022.
2. Xolmatov, M. Sotsiollingvistika va tarjima amaliyoti. Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti, nashr yili yaqin, 2023.
3. Abdullayev, S. Dialektal birliklar va tarjima uslublari. Toshkent: Ta’lim Nashriyoti, nashr yili yaqin, 2023.
4. Rahmonova, N. Tilshunoslik va tarjimada nutq xususiyatlari. Toshkent: Ilmiy Nashrlar Markazi, nashr yili yaqin, 2024.